

Några synpunkter på flyktingmottagning och kulturmöten

Eva Norström

En flyktingsamordnare ställs inför stora problem när tillfälliga slussförläggningar upprättas och hon med otillräpkliga medel ska ta hand om flyktingar som mår psykiskt dåligt och behandlas med brist på förståelse och inlevelse av kommuninvånarna. Eva Norström, som också är etnolog, berättar om sina erfarenheter från en kommun i Skåne.

När en flykting kommer från en utredningsförläggning till vår kommun är för det mesta hälsoundersökningen avslutad. Ett problem är emellertid att den inte utförs enhetligt i landet och att den kan behöva kompletteras.

Förhandlingar om slussförläggningar sköts på mycket hög nivå, flyktingarbetarna i kommunen och sjukvårdsdistriktet är inte alls med i planeringen. I Hässleholm har vi erfarenhet av flyktingförläggning i Tyringe. Denna har lagts ner och öppnats igen ett antal gånger. Nyligen har det också beslutats om en ny slussförläggning i Vittsjö och även i det fallet har förhandlingarna skett över våra huvuden. Både landstings- och kommunrepresentanter borde vara med i planeringen av innehållet i flyktingförläggningens verksamhet redan från början. Givetvis kommer cirka 100 flyktingar i en slussförläggning att påverka livet i en ort och även primärvården. En bristfällig planering kan bidra till att kommuninvånarna får en negativ inställning till flyktingar.

De förläggningar som finns fungerar mycket olika. Jag träffar ofta flyktingsamordnare, de tjänstemän som tar emot de flyktingar som flyttar in i en kommun för att bosätta sig där. Flyktingsamordnarna har bestämda uppfattningar om vilka förläggningar i Sverige "man ska ta emot flyktingar från" och vilka man

skall "akta sig för". Barnens utsatthet märker vi mycket tidigt. Larmrapporterna från bla Rädda Barnen tycks inte ha påverkat barnens villkor i någon högre grad.

Flyktingarnas ständiga omflyttningar, från den ena förläggningen till den andra skapar stora problem och försvårar anpassningen till ett normalt liv.

Många tror att när uppehållstillståndet kommer och väntan är över ska allting bli bra. De tidigare upplevelserna hinner dock förr eller senare ifatt en och en flykting känner naturligtvis sorg och saknad även efter det att han/hon fått sitt uppehållstillstånd. Allt för många barn får anpassningssvårigheter i skolan, något som kan vara svårt att riktigt förstå för skolsköterskor, kuratorer och lärare, just för att man inte tillräpkligt analyserat och förstått barnens tidigare upplevelser. En del familjer har tvingats leva gömda under lång tid och frågan är vad som händer när barnen kommer ut i solen igen så att säga.

Såväl vuxna flyktingar som barn har ofta psykosomatiska symptom. Dessa kan bero på olika faktorer, ofta i kombination, tex svåra upplevelser i samband med flykten, den långa väntan på uppehållstillstånd och mycket ofta på att familjen är splittrad. Att arbeta för en familjesammanföring är alltså väsentligt. Byråkratin lägger emellertid många hinder i vägen. Detta påverkar flyktingens allmänna anpassning, tex att lära sig svenska och att sköta sitt arbete. Ändå har Riksdagen särskilt betonat att ansökningarna om återförening ska avgöras i en humanitär anda.

En annan aspekt är "den överlevandes skuld". Att överleva när ens anhöriga, ens kamrater dör eller fängslas är mycket svårt. Det märks tydligt vid samtal med någon som tex överlevt en katastrof. Många forskare har skrivit om "survivors guilt" i samband med studier av dem som överlevde andra världskriget. Man kan inte utplåna, eller som en del tycks tro,

glömma sådana upplevelser. Att ensam i familjen eller gruppen ha överlevt ger skuld känslor som påverkar hela livet och människor utvecklar olika strategier för att leva med dessa skuld känslor.

Kulturmöten

När människor möts är det oftare än vi vanligen tänker på frågan om ett kulturmöte. Vi brukar på etnologen säga att Sverige är "de många Sverige". Det finns många kulturmöten som vi är vana vid varenda dag, sjukvårdspersonal, patienter, lärare, elever eller generationsskillnader, klasskillnader, ekonomiska skillnader m.m. Det finns många inhemska minoriteter osv. Det är viktigt att i ett möte med en annan människa göra sig medveten om sina egna föreställningar. Om man arbetar med flyktingar och invandrare är det viktigt att man ägnar tid åt analys av sin egen kultur. För detta behöver man spegla. Att socialiseras in i en speciell kultur gör en ju blind för att det mesta man lär sig är kulturellt. Inte många av oss går väl omkring och tänker om sig själv att jag är en kulturvarelse, en variation på temat Människan. Det vanligaste torde vara att man helt oflekterat uppfattar sig själv som normal. Det finns många möjligheter att spegla sig själv som kulturvarelse och jag vill gärna rekommendera ett par böcker som belyser detta ämne: "Kulturanalys" av Bille Ehn och Orvar Löfgren (Liber 1982) och antologin "Är lagom bäst?" (SIV 1982). I sistnämnda bok skriver barnhälsovårdsöverläkare Göran Aurelius en mycket bra artikel: "Kulturell mångfald och sjukvården — hot eller bot mot invanda rutiner?" En tredje bok är "Den kultiverade människan" av Jonas Frykman och Orvar Löfgren (Liber 1979).

Bilder från ett område i samhället kan användas som en spegel för att tydliggöra det som sker på ett annat område: En inte ovanlig kommentar från tjänstemän inom bla polisen är att det är fel flyktingar som kommer till Sverige. Tänk om man på akutavdelningen bestämde sig för att det var fel patienter som kom?

De som är tillräckligt friska för att ta sig till akutavdelningen kan det väl inte vara någon fara med. Nej, ut med ambulanspersonalen och leta i bostadsområdena efter dem som är så sjuka att de inte kan ta sig till akuten. En sådan bedömning skulle strida mot det allmänna rättsmedvetandet och jag citerar ur Invand-

rarpolitiska kommitténs förslagsproposition (1983): "Handläggningen måste ske generöst, med sunt förnuft och med sådan inlevelse, att man kan förhindra beslut, som för en allmän rättsuppfattning framstår som stötande. Kännedom om vad som gäller måste spridas systematiskt och praxis måste kontinuerligt ställas samman. Det senare är en förutsättning för att tillämpande myndigheter och organ ska veta vad som gäller samt för att SIV:s styrelse, regering, riksdag och allmänheten ska kunna följa utfallet av politiken". Den senare delen av citatet är också intressant som spegel på systemet. 1984 beslöt riksdagen att invandrarverket ska publicera praxis. Detta har fortfarande inte skett.

Ett annat sätt att spegla den egna kulturen är att studera språket. Ofta när man skriver och talar om invandrare och flyktingar — eller tex åldringar och handikappade, används ett avhumaniserat språk (transporter, önskvärd anpassning, utplacering osv). Det är lätt att bli blind för byråkratspråkets förtäringande av människor och vi borde vara mer uppmärksamma och protestera starkt när språket är stötande.

Vi har många föreställningar om verkligheten och om vad som är bra och dåligt. En är om Lyckan. Det som är olyckligt är dåligt och det som är lyckligt är bra. Vad är lycka? Att vara ung, vacker, rik, levande frisk eller att inte ha ont i magen? Våra föreställningar om lyckan kan vara till hinder för oss. Livet innehåller både gott och ont och svåra upplevelser kan man inte släta över.

Om man frågar en flykting: "Är det bra i Sverige, är Du lycklig här?" och får svaret: "Okej, det är bra, men jag längtar hem", kan detta uppfattas som negativt av oss, men kanske är det så att man som flykting behöver längta hem och behöver få känna sorg. Kanske lyckan är att få lov att känna sorg.

De människor som söker sig hit undan krig, förföljelse och förtryck behöver vårt medmänskliga stöd och vi har åtagit oss att solidariskt ge det stödet när vi skrev under FN:s flyktingkonvention, stiftade våra lagar, skrev läroplan för grundskolan osv. Många flyktingar är människor med erfarenheter som ger oss tillfälle att fundera över livets egentliga värden, eller som en chilensk kvinna sa: "Vad är det för mening med mitt lidande om jag inte lär mig något av det?" Något för var och en av oss att fundera över.